

Heidi Philipsen**Birger Langkjær:
Realismen i dansk film.
København: Samfundslitteratur, 2012**

MedieKultur 2014, 57, 197-199

Published by SMID | Society of Media researchers In Denmark | www.smid.dkThe online version of this text can be found open access at www.mediekultur.dk

I 2012 kom en længe ventet bog, der samler store dele af medieforskeren Birger Langkjær's grundige forskning i dansk film: *Realismen i dansk film*. Samtidig imødekommer den et behov for en forskningsbaseret bog om en vigtig epoke eller strømning i dansk film; en bog der både egner sig til brug for videre forskning og som (i mindre bidder) undervisningsmateriale.

Man forstod med det samme, den udkom, hvorfor den må have været omfattende at skrive. Med sine 522 sider og store detaljerighed ift. både de enkelte udvalgte film og de typologier, Langkjær arbejder med og foreslår, er det et ambitiøst og vigtigt værk i dansk filmhistorieforskning. Som opslagsværk og ved læsning af udvalgte kapitler fx i mediehistorieundervisning er denne bog vigtig på boghylden – i hvert fald for forskeren/den studerende med særlig interesse for dansk film. Men dens styrke og detaljerighed er samtidig bogens achilleshæl. At læse den fra A til Z bliver nemlig omfattende, tungt og til tider lidt ensformigt pga. nogle gentagelser.

Socialrealisme, køkkenvaskrealisme, neorealisme og poetisk realisme: Der er en overflod af realismebetegnelser knyttet til filmrealismen, og mindst ligeså mange adjektiver, som skal forestille at indkredse, hvilken realismetype, der beskrives. Det er derfor kærkomment, at Langkjær's bog tilbyder en grundig afklaring i realiseterminologien og samtidig tydeliggør realismen i dansk film med øje for såvel dens historiske som dens systematiske træk. Bogens ærinde er vigtigt, idet realisme må ses som én af de centrale traditioner i dansk film og tv. Realismeområdet bliver ikke mindre rodet af, at ordet 'realisme' bruges i mange for-

skellige hverdagssammenhænge, der rækker langt ud over den akademiske verden. I bogen advokerer Langkjær – ligesom andre realismeteorikere før ham – for, at realismen ikke skal forstås som et spørgsmål om et 1:1 forhold mellem fiktionsfilm og virkelighed. Selvom realismen har virkeligheden som et slags domæne, behandles den ret konsekvent af Langkjær som en konstruktion og en fiktionstype, hvilket klæder både bogen og realismen godt.

Langkjær anser realismen for at være en filmform, der balancerer mellem genrefilm og artfilm i en særlig dansk form. Her trækker han blandt andet på Peter Schepelerns og Gunhild Aggers forskning i sin skelnen (Langkjær, 2012: p. 83, 84). Den koncentrerede definition af dansk filmrealisme dræner Langkjær ned til én sætning: "[...] film, der i deres helhed kan betegnes som alvorligt tonede, kohærente og tilgængelige fiktioner, der ikke falder i velkendte genrekategorier" (Langkjær 2012: p. 480). Eller "Realismen er derfor et sammenhængende normsystem af prototyper, der udvikles i en bestemt historisk periode og videreføres i senere perioder" (Langkjær 2012: p. 22). Med disse brugbare realismedefinitioner som en slags overordnet definatorisk 'paraply', opereres derefter i bogen med flere brugbare inddelinger, der kan anskues som redskaber til at bestemme, hvornår en film kan betegnes som realisme. Overordnet er realismen fiktion, der ikke handler direkte om virkeligheden, og som er kendetegnet ved at være alvorlig i sin tone eller sit perspektiv. Men hans typebestemmelser nuancerer begrebet yderligere.

Realisme er ofte primært blevet opfattet som en periodebetegnelse eller som en bestemt genreæstetisk retning i en given historisk periode. I sin bog gør Langkjær imidlertid noget lidt andet. Her er realismen både kendetegnet ved tematiske, narrative, stilistiske og holdningsprægede karaktertræk. *Realismen i dansk film* har således et eget bud på realismens placering og en ambition om at rydde op i den rodede begrebsbrug omkring dansk realisme de sidste ca. 75 år. Desværre – men af forståelige tidsmæssige årsager – sker dette uden grundigt at medtænke de seneste år, hvor der ellers er sket meget inden for dansk filmrealisme (Langkjær 2012: p. 31). Denne læser ville have nydt at få realismen helt ført op til 2012.

Bogen tilbyder til gengæld stærke teoretiske refleksioner over, hvad realisme overhovedet er for et fænomen. Valget er, som nævnt ovenfor, at placere realismen mellem artfilm og genrefilm. Det er langt hen ad vejen et godt greb, der netop skaber systematik i en rodet realismekasse. Men samtidig betyder den stramme opdeling også, at visse film – set med denne anmelders øjne – kommer alvorligt i klemme og skrives ud af realismehistorien på den bekostning. Dette gælder fx Lars von Triers film *Idioterne* (1998). I det hele taget 'afskrives' alle Triers film dermed som artfilm, hvilket er en skam.

Ifølge bogen er hverken *Idioterne*, *Pusher* eller *Italiensk for begyndere* film, der hører til i dansk filmrealisme. Den første fordi der, i Langkjærs udlægning, er tale om en eksperimenterende artfilm med realitetseffekter (jf. Roland Barthes). *Pusher* fordi den efter sigende er en realistisk tonet genrefilm (gangsterfilm er forslaget), mens *Italiensk for begyndere* er en nyfortolkning af den romantiske folkekomedie med (social)realistiske træk. Dette kan efter min mening dog diskuteres.

Hvor andre danske forskere med interesse for realisme medtænker ikke mindst Triers film som vigtige for den nye realismeølge, der skyllede ind over dansk film i 1990'erne (fx Thomsen og Knudsen 2002 eller Nielsen, Iversen og Jørgensen 2001), synes det at være en svaghed ved Langkjærs bog, at disse og andre artfilm med realismetræk hurtigt mister betydning for den realismeoptik, der her er valgt. Derfor skrives Trier og co. næsten ud af bogen.

Langkjær bruger i sin bog både filmanmeldelser og forskellige teoretikere, når der er behov for nuanceringer. Ligesom der drages paralleller til litteraturens realismehistorie, som jo netop lægger fundamentet til filmens, hvorfor dette er velfungerende. Langkjær *kan* sine klassiske realismetekster, ingen tvivl om det, og hans viden kommer til udtryk især i første del af bogen, hvor fx Andre Bazin, Roman Jakobson, John Grierson, Roland Barthes mv. jongleres overbevisende rundt sammen med nyere realismeforskere som Bodil Marie Thomsen og Gunhild Agger m.fl. Som forskningsoversigt fungerer dette indførende og godt.

Når bogen – som nævnt – udemærker sig ved at medtænke en række nuancerende undertyper til realismen, herunder 'didaktisk problemfilm', 'debatfilm', 'ungdomsrealisme', 'historisk socialrealisme', 'handlingsrealisme' og 'situationsrealisme' og videre indfører betegnelsen 'sammensat realisme' om film, der rummer mere end én grundtype, kan det godt undre, at Langkjær har valgt at kalde sin bog for *Realismen i dansk film*. Som han selv så grundigt beskriver, sameksisterer mange realismetyper jo netop i realismefamilien. Så hvorfor ikke *Realismer i dansk film*? Selvom ærindet er at indkredse realismen så konkret som muligt, er det jo netop de mange subrealismer, der tilsammen udgør dens væsen, kunne man indvende; også selvom Langkjær skriver: "Projektet med denne bog er dog ikke at finde realistiske effekter. Derimod er det målet at karakterisere en mere omfattende filmpraksis, som derfor også i bogens titel angives i bestemt form: *realismen i dansk film*" (Langkjær 2012: p. 17). På trods af, at bogen – efter min vurdering -indfrier sit mål, ændrer det ikke ved, at det er i beskrivelsen af subrealismerne, at den står stærkt, hvorfor titlen sagtens kunne rumme dette.

Trods de små forbehold nævnt ovenfor, bogens længde/tyngde med små gentagelser, og det faktum, at artfilm med realismetræk omtrent falder uden for realismeoptikken, vil denne anmelder gerne opfordre til, at *Realismen i dansk film* får plads på undervisningshylder og hos filmentusiaster udi dansk film. På flere niveauer er *Realismen i dansk film* således ikke en akademisk bog fra akademikere til andre akademikere. Den udgør i stedet et forskningsbaseret og veloplagt værk, der synes at række ud efter en bredere målgruppe. Også prisen for bogen er på et fornuftigt niveau, hvilket sammen med det veloplagte sprog, bogen er skrevet i, gør den brugbar for både studerende og folk med almindelig interesse for dansk film.

Heidi Philipsen

Lektor, ph.d.

Institut for Kulturvidenskaber
Syddansk Universitet, Danmark

heidij@sdu.dk